

PROFESIONALNE KOMPETENCIJE ZAPOSLENIH U SUBJEKTIMA ZAŠTITE I PODRŠKE ŽRTVAMA NASILJA U PORODICI

Ključne riječi:

*profesionalne kompetencije;
nasilje u porodici;
javni sistemi; subjekti
zaštite i podrške.*

Autori:

*Dr Ljubo Lepir je vanredni
profesor Fakulteta političkih
nauka Univerziteta
u Banjoj Luci.*

*Dr Dragana Šćepović
je vanredni profesor
Fakulteta političkih nauka
Univerziteta u Banjoj Luci.*

Korespondencija:

*ljubo.lepir@fpn.unibl.org
dragana.scepovic@fpn.unibl.org*

Oblast:

Socijalni rad

DOI:

10.5937/politeia0-28425

Datum prijema članka:

12.09.2020.

Datum konačnog prihvatanja članka za objavljivanje:

13.11.2020.

Rezime

Ključni resurs od koga zavisi efikasnost sistema zaštite i podrške žrtava nasilja u porodici vezan je za brojnost i osposobljenost onih koji se u svom radu bave ovom pojavom. Oni koji su neposredno angažovani u slučajevima nasilja u porodici, njihova osposobljenost i kompetencije predstavljaju ključ uspjeha u prevenciji, zakonskom procesuiranju počinioca nasilja, ali i u pružanju neposredne podrške žrtvama nasilja. Ovo istraživanje stavilo je u fokus upravo taj segment javnih sistema koji se bave oblasti nasilja u porodici. Kroz analizu osnovnih elemenata kompetencija zaposlenih u javnim sistemima, u ovom radu dat je presjek stanja ljudskih resursa sa aspekta posjedovanja stručnih i profesionalnih znanja, iskustva i sposobnosti.

Na uzorku od 283 ispitanika, u šest opština sjevernog dijela Republike Srpske, koji su zaposleni u policiji, centrima za socijalni rad, domovima zdravlja i osnovnim školama, kroz analizu osnovnih elemenata koji određuju stanje profesionalnih resursa, došlo se do zaključka da postojeći resursi nisu dovoljno razvijeni i usmjereni prema oblasti nasilja u porodici.

Ne postoji praksa stručnog usavršavanja za rad u oblasti nasilja u porodici, a samopercepcija zaposlenih u javnim ustanovama nije povezana sa objektivnim pokazateljima njihovih sposobnosti i vještina koje posjeduju. Praktično djelovanje usmjereno je uglavnom ka minimalnim postupanjima koja proizilaze iz provođenja najnužnijih zakonskih procedura, a iskazana zainteresovanost profesionalaca zaposlenih u javnim ustanovama otvara prostor za njihovo stručno usavršavanje i obezbjeđivanje veće funkcionalnosti sistema u pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici.

UVOD

Nasilje u porodici danas predstavlja veliki izazov za sisteme društvenog djelovanja jer sa sobom donosi rizike neuspjeha koji se prepoznaju kao trajne posljedice, koje utiču na kvalitet života i zdravlje žrtva nasilja, a to su najčešće žene i djeca. Država i njene institucije imaju obavezu da osmisle, organizuju i provedu mjere zaštite i podrške koje će prevenirati, organizovati i provesti kako bi se ova društveno negativna pojava osujetila u začetku i efikasno sanirale posljedice na pojedinca, porodicu i ukupnu društvenu zajednicu, a na to obavezuju zakonske odredbe, ali i dostignuti razvoj civilizacijskih vrijednosti. Međutim, u praksi se pokazalo da često djelovanja institucija sistema ne donose željene rezultate. Zakonske odredbe u potpunosti se ne provode, oni koji bi trebalo da pruže pomoć i podršku teško prevazilaze nametnute društvene stereotype u institucionalnom djelovanju, svjedoci se povlače, nasilnici ostaju u porodicama, a žrtve ostaju prepuštene same sebi. Rezultat toga jeste stvaranje latentnog stanja nesigurnosti i potencijalnih rizika za ponavljanje nasilja i ugrožavanje života članova porodice. Šta učiniti sa aspekta institucionalnog djelovanja kako bi se negativne posljedice nasilnih radnji između članova porodice svele na minimum, pitanje je koje zaokuplja sve one koji se praktično bave i neposredno učestvuju u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici.

Faktori koji utiču na efikasnost mjera zaštite i podrške žrtvama vezani su za sam sistem i njegove resurse namijenjene za borbu protiv nasilja u porodici. Pored pitanja kvaliteta (funkcionalnosti) zakonskih rješenja, primjene kaznene politike i njene djelotvornosti, brzine reagovanja institucionalnih kapaciteta, od ključne važnosti za efikasnost sistemskih mjera jesu ljudski resursi,

odnosno, brojnost, organizaciona struktura i stručne kompetencije onih koji pružaju usluge i provode mjere zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici.

Dok brojnost i organizaciona struktura predstavljaju isključivo sistemski uslovljene faktore, kompetencije službenih lica i stručnjaka čine faktore koji proizlaze iz ličnih karakteristika, kapacitete (resurse) koje posjeduju oni koji neposredno rade sa žrtvama, svjedocima i počiniocima nasilja. Od njihovog rada i angažmana najviše zavise neposredni efekti sistemskih činjenja. Upravo kompetencije onih koji u procesnom smislu rade na slučajevima nasilja u porodici čine nezaobilazan faktor i konkretan dio ukupnog odgovora društva na ovu pojavu, i predstavljaju ključni element kvaliteta sistemskog odgovora na nasilje u porodici.

U ovom radu prikazani su rezultati istraživanja koje je provedeno među službenicima i stručnim radnicima koji u opisima svojih poslova imaju procesuiranje slučajeva nasilja u porodici, i čije su institucije i ustanove u kojima rade nadležne za provođenje mjera podrške. Istraživanje se bavilo ispitivanjem ključnog elementa koji u značajnoj mjeri određuje profesionalne i stručne kompetencije, a to su znanja, iskustva i vještine onih koji su neposredno uključeni u proces pružanja mjera zaštite i usluga podrške žrtvama nasilja u porodici.

PREDMET ISTRAŽIVANJA

Predmet provedenog istraživanja bile su profesionalne kompetencije (sposobnosti) neposrednih pružalaca usluga koji su zaposleni u ustanovama javnih sistema zaštite i podrške, kroz analizu ključnih elemenata profesionalnih kompetencija, opštih socio-demografskih i profesionalnih karakteristika neposrednih izvršilaca i njihove samoprocje-

ne znanja, iskustava i vještina koje posjeduju za rad na slučajevima nasilja u porodici.

Pod pojmom kompetencija (sposobnosti) podrazumijeva se skup različitih ličnih karakteristika i vještina pojedinaca da obavljaju određeni posao ili provode konkretnu aktivnost na uspješan način, odnosno, na način koji podrazumijeva postizanje njihovih ciljeva. Kompetencije (sposobnosti) odnose se na: postojanje individualnih karakteristika koje doprinose rješavanju postavljenih radnih zadataka, posjedovanje potrebnih znanja i iskustava, te njihovo optimalno praktikovanje u postupcima kojima se ostvaruju postavljeni ciljevi. Rot (2010: 317) pod sposobnostima podrazumijeva „one crte ličnosti od kojih zavisi razlika u uspješnom obavljanju određenih poslova, ako oni koji obavljaju te poslove imaju slično iskustvo i ako su podjednako motivisani“.

Kordić i Pajević (2007: 134-135) daju sličnu definiciju i sposobnosti određuju kao „potencijalne ili aktualizovane mogućnosti čovjeka da vrši neku aktivnost ili obavlja određene poslove“. O sposobnostima govore kao o osobinama ličnosti koje doprinose razlikama u uspješnosti obavljanja određenih poslova. Potencijalne sposobnosti određuju kao dispozicije, a aktualizovane sposobnosti kao znanja i vještine za određenu vrstu poslova i aktivnosti. Prema ovim autorima učinak na istim poslovima razlikuje se upravo zbog razlika u sposobnostima ljudi koji obavljaju poslove. Navode da čovjek tokom cijelog života stiče nova znanja i vještine koje nije lako odvojiti od čistih sposobnosti. Po njima čiste sposobnosti i radne sposobnosti nisu identični pojmovi jer „radne sposobnosti uključuju još i znanje, uvježbanosti i motivaciju“.

Biti sposoban, prema Hrnjici (2005: 222) znači „biti uspješan u izvođenju aktivnosti, bilo da je aktivnost senzorna, intelektualna ili motorna. Oko svake aktivnosti orga-

nizuju se i integrišu sposobnosti (senzorne, intelektualne, motorne), koje su neophodne za obavljanje te djelatnosti. Kroz konkretnu djelatnost (tokom procesa obučavanja) postojeće mogućnosti (dispozicije) konkretizuju se oko aktivnosti, povećava se stepen uspješnosti za obavljanje neke djelatnosti i na taj način razvija se sposobnost. Na razlikama u sposobnostima zasnovana je društvena podjela rada. Individualne razlike u sposobnostima posebno su značajne i predmet su stalnog procjenjivanja zbog značaja koji imaju. Sposobnost za neku aktivnost zavisi od mnogih karakteristika ličnosti uključenih u tu aktivnost“. Upravo zato je, smatra ovaj autor, teško definisati sposobnost za neku aktivnost.

Trebješanin (2008: 463) o sposobnostima govori kao o „hipotetičkom pojmu koji se odnosi na dispoziciju organizma za uspješno vršenje određene aktivnosti, nezavisno od motivacije, uvježbanosti i iskustva“. Navodi podjelu sposobnosti na senzorne, motorne, mehaničke i intelektualne, gdje razlikuje opšte (inteligencija), koje dolaze do izražaja u različitim intelektualnim djelatnostima i specifične koje se manifestuju u posebnim operacijama (sposobnosti rezonovanja, pamćenja, imaginacije).

Profesionalne kompetencije odnose se na posjedovanje znanja, iskustava, vrijednosti i ustaljenih ponašanja koje pojedinac posjeduje i koristi u obavljanju neke aktivnosti, a da bi rezultat aktivnosti bio uspješno obavljen zadatak, ostvareni rezultat, napravljeni proizvod ili pružena usluga (Bahtijarević-Šiber, F., 1999).

Početni element profesionalnih kompetencija jeste znanje koje Trebješanin (2008: 546) definiše kao „sistemizovano, logički organizovano, provjereno i prerađeno iskustvo, u čiju smo ispravnost opravdano uvjereni“. Prema Krstiću (1996: 208) znanje zajedno sa sposobnostima bitno određuje status poje-

dinca u društvu, i ono je „jedan od glavnih izvora sadašnjih razlika u pojedinim društvima u svijetu sastoji se od različitog obima ili vrste znanja“.

Vještine i znanje imaju sličnu fiziološku osnovu. Prema Pečajak (1981: 278) „vještine se pokazuju u brzini i tačnosti izvođenja, a znanje u obnavljanju i upotrebi semantičkih podataka, u razmjernosti njihovog uopštavanja, upoređivanja, izvođenja i sl.“

Biti profesionalno kompetentan (spoosoban) za obavljanje neke aktivnosti podrazumijeva: da ste razumjeli cilj aktivnosti i situaciju u kojoj se aktivnost mora provesti; da imate znanja (opšta i specijalistička) i vještine (fizičke, socijalne, psihičke, emocionalne) koje su potrebne za uspješno obavljanje aktivnosti, i da znate upotrijebiti vlastita znanja, vještine i resurse kako bi se određena aktivnost (posao) mogla uspješno obaviti u predviđeno vrijeme.

Profesionalne kompetencije zaposlenih u uslužnim djelatnostima predstavljaju jedan od najvažnijih elemenata kvaliteta pružene usluge. One doprinose uspješnosti radnog procesa, ali i ostvarivanju rezultata ukupnog poslovanja privrednog subjekta, zbog čega su nezaobilazan predmet menadžmenta ljudskim resursima u proizvodnim i uslužnim firmama. Kompetencije zaposlenih u javnim službama i onih koji neposredno pružaju usluge utiču i na zadovoljstvo korisnika čime se dobija dodatni element kvalitete procesa pružanja podrške žrtvama nasilja u porodici. Poznata je činjenica da stavljanje građanina u samo središte javnog djelovanja i njegovo zadovoljstvo predstavljaju osnovu efikasnosti rada javnih službi (EIPA, 2008).

METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja jeste doći do stanja ljudskih resursa u ustanovama javnih sistema koji se bave procesuiranjem slučajeva nasilja u porodici. Svrha istraživanja utemeljena je u ciljevima Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici („Istanbulska konvencija“), a koji su usmjereni na potrebu jačanja sistemskog odgovora na probleme nasilja u porodici, sa posebnim akcentom na jačanje multisektorske saradnje između relevantnih subjekta zaštite i podrške na nivou lokalne zajednice (Savjet Evrope, 2013).

Istraživanje je usmjereno na analizu sposobnosti i vještina zaposlenih u javnim sistemima podrške koji rade na poslovima prevencije, prepoznavanja, prijavljivanja i pružanja neposredne podrške i zaštite žrtvama, kao i na poslovima procesuiranja i rada sa počiniocima nasilja (zaposleni u policiji, centrima za socijalni rad, u osnovnim školama i domovima zdravlja -- timovima porodične medicine i centrima za mentalno zdravlje).

Hipotetički okvir istraživanja

Istraživanje se bavilo razumijevanjem i dokazivanjem dva osnovna hipotetička stava kojim je pokušano obuhvatiti ključne elemente koji određuju profesionalne kompetencije, a to su: posjedovanje znanja i praktičnih vještina u radu na slučajevima nasilja u porodici. U tom smislu kreirane su dvije posebne hipoteze:

Prva hipoteza: Posjedovanje znanja, iskustva i vještina u radu na slučajevima nasilja u porodici pozitivno utiče na samopercepciju potrebnih sposobnosti kod neposrednih pružaoca usluga.

Druga hipoteza: Profesionalna i sociodemografska određenja zaposlenih u ustanovama utiču na njihovu spremnost za rad na slučajevima nasilja u porodici čime se jača razvojni potencijal javnih sistema zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici.

Potvrđivanjem aproksimativnih stavova definisanih u posebnim hipotezama, dokazuje se opšta hipoteza istraživanja koja glasi: „Profesionalne, sociodemografske karakteristike, znanja i iskustva zaposlenih u javnim sistemima zaštite i podrške, kao i njihovi stavovi o vlastitim sposobnostima imaju ključnu ulogu u razvoju javnih sistema zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici“.

Metoda istraživanja

Dokazivanje obje hipoteze podrazumijevalo je definisanje setova varijabli (pojedinačnih hipoteza) u formi pitanja i skala putem kojih je vršeno pojedinačno ispitivanje zaposlenih lica u javnim ustanovama policije, socijalne zaštite, zdravstvene zaštite i obrazovanja.

U istraživanju su primijenjene metode ispitivanja, a tehnika prikupljanja podataka je bila anketiranje. Za potrebe ovog istraživanja pripremljen je instrument u obliku upitnika (ankete) koji sadrži tri istraživačka dijela: sociodemografski podaci o ispitaniku, informacije o iskustvu i znanju ispitanika i samoprocjena sposobnosti/vještina.

Ukupan broj varijabli/pitanja koji je postavljen u anketi bio je 54, svrstanih u tri tematske cjeline. Dio pitanja odnosio se na prikupljanje činjenica/podataka, a dio se odnosio na izražavanje stepena slaganja sa postavljenim vrijednosnim stavovima što je uticalo i na formu ankete. Pojedinačne varijable koje su bile usmjerena za prikupljanje objektivnih informacija o ispitanicima bileUkupan broj varijabli/pitanja koji je postavljen

u anketi bio je 54, svrstanih u tri tematske cjeline. Dio pitanja se odnosio na prikupljanje činjenica/podataka, a dio se odnosio na izražae kao jednoznačna pitanja zatvorenog tipa koja su popunjavana na način da ispitanik odabere samo jedan od ponuđenih odgovora. Ona pitanja putem kojih su mjereni subjektivni stavovi o pojedinim vrijednostima bila su konstruisana u formi ljestvica skala što je podrazumijevalo da ispitanik odabere jednog od navedenih stepena slaganja sa iznesenom tvrdnjom.

Uzorak istraživanja

Uzorkom su obuhvaćena 283 ispitanika, od čega su 244 ili 86.2% neposredni izvršio-ci i 39 ili 13.8% rukovodioci. Prema mjestu prebivališta najveći broj ispitanika dolazi iz Gradiške (78) i Prnjavora (56), a potom slijede Laktaši (52), Derventa (41), Srbac (32) i Brod (24).

Prema pripadnosti subjektima zaštite i podrške, u uzorku su najviše zastupljeni zaposlenici osnovnih škola (116 ili 41%) i policije (81 ili 28.6%), a zatim slijede zaposlenici u domovima zdravlja (45 ili 15.9%) i stručni radnici u centrima za socijalni rad (41 ili 14.5%).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Sociodemografska struktura zaposlenih u subjektima zaštite i podrške

Sociodemografske odrednice onih koji u javnim sistemima zaštite i podrške planiraju, organizuju i pružaju različite vrste intervencija u slučajevima nasilja u porodici mogu imati uticaj na konačne ishode zaštite žrtava nasilja u porodici. Polna pripadnost, starosna struktura i bračni status mogu dati bliže određene

nje osposobljenosti i spremnosti neposrednih pružalaca u borbi protiv nasilja u porodici.

Specifičnost nasilnih radnji među članovima porodice ogleda se prije svega u isprepletenosti rodnih i porodičnih uloga sa ulogama nasilnika i žrtve. Porodična i emocionalna povezanost žrtve i nasilnika daje poseban pečat i procesuiranju nasilja i kreiranju mjera zaštite i usluga podrške unutar subjekata zaštite i podrške. Razloge davanja posebnog značaja polnom i bračnom određenju zaposlenika u javnim sistemima treba tražiti upravo u mogućnosti pozitivnog uticaja i međusobne povezanosti između ta dva određenja.

Rezultati provedenog istraživanja pokazuju da najveći broj zaposlenih u ispitivanim ustanovama čine pripadnice ženskog pola. Naime, od ukupnog broja osoba koje su direktno ili indirekto angažovane na sistemskom procesuiranju slučajeva nasilja u porodici, njih 61.8% su žene, a 38.2% su muškarci. Kada se uzme u obzir njihovo mjesto zaposlenja, tada možemo zaključiti da su žene zastupljenije u svim subjektima zaštite i podrške osim u policiji.

Prema bračnom statusu najveći broj ispitanika je udat/oženjen (66.8%), neudatih/neoženjenih ima 16.6%, razvedenih 9.9% i 6.7% je udovaca/udovica i ostalih. Prema godinama starosti, najveći udio razvedenih osoba nalazi se u grupi od 51 do 60 godina.

Posmatrajući prema polnoj pripadnosti žene su zastupljenije od muškaraca u svim grupama vezanim za pokazatelje o bračnom stanju ispitanika. Najveća razlika između zastupljenosti muškaraca i žena je u grupi razvedenih. Čak 71.4% svih razvedenih osoba su žene. Prema mjestu zaposlenja najveći udio osoba koje su u braku nalazi se u policiji (74.1%), najveći udio neoženjenih/neudatih je u centrima za socijalni rad (26.8%), a najveći udio razvedenih (17.8%) i udovaca/udovica

(15.6%) je u domovima zdravlja.

Što se tiče starosne strukture ispitanika, najveći broj zaposlenih nalazi se u četvrtoj i petoj deceniji života, njih 70.6%, dok je 9.5% starosti do trideset godina, a 19.8% starosti preko pedeset godina. Najveći udio mlađih lica do trideset godina nalazi se u osnovnim školama i centrima za socijalni rad. U zdravstvenim ustanovama starosna struktura je najnepovoljnija, jer je zastupljen najveći broj lica starosti preko pedeset godina.

Žene su zastupljenije u starosnoj grupi od 31 do 40 godina, a muškarci u grupi od 41 do 50 godina starosti. Od ukupnog broja žena u radno „najaktivnijoj“ starosnoj grupi od 31 do 40 godina najzastupljenije su udate žene (50%), ali prisutan je značajan broj neudatih (35.7%). Najveće prisustvo razvedenih žena ustanovljeno je u grupi od 51 do 60 godina (55%), a razvedenih muškaraca u grupi 41 do 50 godina.

Treba napomenuti da starosna struktura onih koji učestvuju u radu na slučajevima nasilja može višeznačno uticati na efikasnost sistema zaštite i podrške. Jedan je vezan za uticaj na održavanje biološke vitalnosti sistema, a drugi je vezan za mogućnost uticaja i korištenja životnog iskustva u neposrednom radu sa žrtvama nasilja. U tom smislu izračunat je Spearman's koeficijent korelacije za svaku grupu ustanova posebno kako bi se procijenio razvojni potencijal ustanova a s obzirom na starosnu strukturu, ukupno radno iskustvo i iskustvo u radu na slučajevima nasilja u porodici (tabela br. 1. i br 2).

Tabela br. 1: Koeficijenti korelacije varijabli starost i ukupnog radno iskustvo zaposlenih

	N	Sig. (2-tailed)	Spearman's rho
policija	82	.000	.766**
centri za socijalni rad	41	.000	.881**
domovi zdravlja	45	.000	.843**
osnovne škole	116	.000	.853**

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tabela br. 2: Koef. korelacije varijabli starost i iskustva u radu na slučajevima nasilja u porodici

	N	Sig. (2-tailed)	Spearman's rho
policija	82	.000	.383**
centri za socijalni rad	41	.490	.111
domovi zdravlja	45	.355	.141
osnovne škole	116	.165	.130

**Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Visok stepen pozitivne povezanosti potvrđen je između godina starosti i radnog iskustva zaposlenih u svim ustanovama, što je očekivano (tabela 1). Međutim, nije utvrđena statistički značajna povezanosti između godina starosti i dužine bavljenja poslovima nasilja u porodici, osim kod zaposlenika u policiji ($r_s = .383$, $p < .01$) (tabela br. 2).

Iskustva i znanja

Iskustva i znanja ključni su elementi profesionalne kompetencije. Njihovo prisustvo u radu profesionalca obezbjeđuje sigurnost ostvarivanja ciljeva radnih zadataka. Ukoliko posjeduje potrebna znanja za obavljanje pojedinih poslova i iskustva u radu, profesionalac će moći pružiti uslugu koja će odgovarati potrebama korisnika, a ustanovi u kojoj je zaposlen obezbijediće ispunjavanje ciljeva koji proizlaze iz njene društvene odgovornosti.

U ukupnom uzorku ispitanika četvrtina njih svakodnevno obavlja standardizovane poslove javnih službi. Prema dobijenim podacima može se zaključiti da najveći broj ispitanika „često“ obavlja poslove „neposrednog pružanja stručnih usluga“ (27.6%) i „administrativne poslove u ustanovi“ (22.6%). Najmanji broj njih imalo je iskustva sa „vođenjem

stručnog tima“ (9.5%) i „rukovođenjem i planiranjem rada ustanove“ (11.7%). Iz dobijenih podataka možemo zaključiti da u javnim ustanovama rade relativno iskusni profesionalci koji su dobro upućeni u ključne funkcije javnih ustanova, bar kad je u pitanju rada s građanima, a da su iskustva u poslovima vođenja relativno skromna.

Prema dobijenim rezultatima, blizu polovine svih ispitanih (44.5%) bilo je u situaciji da do svoje osamnaeste godine života bude svjedok nasilja u porodici. Najveći broj njih (23.3%) izjavio je da se ta iskustva odnose na činjeno nasilje „u komšiluku“, oko 14.1% izjavilo je da su se takve stvari dešavale u njihovoj široj porodici, a svega 7.1% ili 20 ispitanika pozitivno se izjasnilo da se nasilje dešavalo u njihovim porodicama.

Tabela br. 3: Rezultati odgovora na pitanje Da li ste tokom svog perioda odrastanja (do 18 god) susretali sa porodičnim nasiljem u neposrednoj okolini?

	N	postotak
u mojoj užoj porodici	20	7.1
u mojoj široj porodici	40	14.1
u komšiluku	66	23.3
nisam se susretao	151	53.4
u mojoj široj porodici i u komšiluku	2	.7
u mojih užoj i široj porodici, i u komšiluku	4	1.4
Total	283	100.0

Najveći dio ove analize posvećen je razmatranju profesionalnih iskustava koje su ispitanici stekli u oblasti nasilja u porodici, da li direktnim angažmanom, ili samo učestvovanjem u preventivnim aktivnostima uključujući i prepoznavanje posljedica nasilja kod žrtava, bili oni djeca ili punoljetna lica.

Rezultati istraživanja pokazuju da je veći na zaposlenih u policiji (82.7%) i centrima za socijalni rad (73.2%) bila u situaciji da se profesionalno angažuje u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici. Dosta visok stepen (64.4%) angažmana na slučajevima nasilja u porodici ustanovljen je i kod zaposlenika u timovima porodične medicine i centrima za mentalno zdravlje.

Očekivano, najmanji udio onih koji su imali iskustvo angažmana na slučajevima nasilja u porodici konstatovan je kod zaposlenika u osnovnim školama i zdravstvenim ustanovama. Škole se pojavljuju kao indirektni subjekti zaštite i podrške i to kroz vođenje preventivnih aktivnosti i rada sa školskom djecom žrtvama nasilja u porodici. Od ukupnog broja stručnih radnika i nastavnika zaposlenih u osnovnim školama, njih 56% izjavilo je da nikad nije bilo u prilici da bude angažovano na slučajevima nasilja u porodici. Takvi odgovori ne začuđuju jer škola nije sistemski prepoznata kao aktivni subjekat zaštite i podrške, ali njenu ulogu ne možemo potcijeniti. Naprotiv, uloga nastavnika razredne nastave, saradnika u stručnim služ-

bama škole i direktora škola, ima značajna je u fazi ranog otkrivanja i prijavljivanja slučajeva nasilja nad djecom u porodičnom okruženju prevencije. Podatak o 44% onih koji su u svom profesionalnom radu imali iskustva sa slučajevima nasilja u porodici govori da nasilje u porodici za zaposlene u osnovnoj školi nije strana pojava.

Od ukupno 122 ispitanika koji su zaposleni u policiji i centrima za socijalni rad njih 17% izjavilo je da se sa slučajevima nasilja u porodici susreću tek u zadnje dvije godine, njih 26% kaže da je to period u zadnjih deset godina, a 36% izjavljuje da se sa tim problemom susreću već preko deset godina. Treba naglasiti da jedna petina (21%) njih nije nikada imala iskustva u radu na slučajevima nasilja u porodici.

Od svih onih koji su imali iskustva sa slučajevima nasilja u porodici, a koji su angažovani u policiji i centrima za socijalni rad, njih 40% izjavilo je da su u svojoj profesionalnoj karijeri bili učesnici u aktivnostima rada na dvadeset slučajeva, 23% je imalo iskustva u radu na maksimalno pet slučajeva, a 37% je to iskustvo potvrdilo na preko dvadeset slučajeva.

Kada se analiziraju podaci o posjedovanju iskustva u izvođenju pojedinih aktivnosti vezanih za procesuiranje slučajeva nasilja u porodici (tabele br. 3 i 4), može se vidjeti da su pripadnici policije češće od zaposlenih u centrima za socijalni rad imali iskustva

u „prijavlivanju nasilja“ (42%), „direktnoj intervenciji 'na terenu' (38.3%) i „provođenju intervjua sa nasilnikom“ (30.9%). Više iskustava od pripadnika policije stručni radnici

centara za socijalni rad imali su u „procjeni potreba žrtava“ (24.4%); „planiranju mjera podrške“ (26.8%) i „vođenju dokumentacije i evidentiranju“ (36.6%).

Tabela br. 3: Učestalost provođenja pojedinih aktivnosti među zaposlenima u policiji

	Često %	Ponekad %	Veoma rijetko %	Nikad %
Prijava nasilja u porodici	42.0	27.2	12.3	18.5
Procjena potreba žrtava	11.1	19.8	23.5	45.7
Planiranje mjera zaštite i podrške	8.6	18.5	17.3	55.6
Direktne intervencije „na terenu“	38.3	28.4	16.0	17.3
Vođenje dokumentacije i evidentiranje	29.6	28.4	9.9	32.1
Provođenje intervjua sa nasilnikom	30.9	28.4	12.3	28.4
Vođenje razgovora sa žrtvom	45.7	25.9	13.6	14.8

Tabela br. 4: Učestalost provođenja pojedinih aktivnosti među zaposlenima u centrima za socijalni rad

	Često %	Ponekad %	Veoma rijetko %	Nikad %
Prijava nasilja u porodici	34.1	24.4	4.9	36.6
Procjena potreba žrtava	24.4	31.7	17.1	26.8
Planiranje mjera zaštite i podrške	26.8	29.3	17.1	26.8
Direktne intervencije „na terenu“	34.1	34.1	17.1	14.6
Vođenje dokumentacije i evidentiranje	36.6	24.4	9.8	29.3
Provođenje intervjua sa nasilnikom	26.8	24.4	7.3	41.5
Vođenje razgovora sa žrtvom	41.5	17.1	17.1	24.4

Analizirajući dobijene podatke prema ustanovi iz koje ispitanici dolaze, može se zaključiti da su zaposleni u policiji više uključeni u aktivnosti zakonskog procesuiranja, pa samim tim imaju i više iskustva u radu na slučajevima nasilja u porodici. Takvi rezultati istraživanja navode nas na zaključak da se slučajevi nasilja u porodici prvenstveno tretiraju kao pitanje nadležnosti, a ne kao pojava koja ima širu društvenu konotaciju.

Istraživanje je pokazalo kojim se grupama poslova bave zaposleni u javnim ustanovama, a u vezi sa nasiljem u porodici. Daleko najveći broj ispitanika bavi se „zakonskim procesuiranjem nasilnika“, pod čim se podrazumijevaju sve one radnje koje se provode u policijskim stanicama i centrima za socijalni rad, što znači da su te aktivnosti okosnica rada ovih ustanova. Druga po intenzitetu jeste grupa „aktivnosti prevencije nasilja u porodici“. Treća je grupa „aktivnosti nepo-

sredne zaštite i podrške djetetu-žrtvi i svjedoku nasilja u porodici“. Interesantno je da se „aktivnosti pružanja usluga podrške ženi žrtvi nasilja“ nalaze dosta nisko u hijerarhiji praktikovanih aktivnosti u javnim ustanovama zaštite i podrške.

Od ukupnog broja onih koji su izjavili da su uključeni u aktivnosti vezane za slučajeve nasilja u porodici, zaposleni u policiji izjavili su da se najviše bave „zakonskim procesuiranjem nasilnika“ (44.4%); centri za socijalni rad, centri za mentalno zdravlje i timovi porodične medicine najviše se bave „pružanjem usluga zaštite i podrške žrtvi, a prije svega „zaštite djeteta“ (14.7%), a osnovne škole „prevencijom“ 10.3%. Zanimljivo je da su svi ispitanici izrazili visok stepen angažmana na provođenju „administrativno-tehničkih poslova“ kao što su vođenje evidencija i pisanje izvještaja.

Drugi dio istraživanja ove komponente

odnosio se na analizu formalnog obrazovanja (stepena i zanimanja) i učestalost pohađanja edukacija tokom procesa stručnog usavršavanja.

Najveći broj zaposlenih lica u sve četiri grupe ustanova ima visoko obrazovanje društvenog smjera. U skladu sa vrstama institucija u kojima rade, od ukupnog broja ispitanih, najveći broj završio je pedagoška, zdravstvena i pravna usmjerenja. Od posebnih struka, najviše su zastupljeni profesori razredne nastave, dipl. pravnici bezbjednosti, doktori porodične medicine, psiholozi, socijalni radnici, pedagozi i medicinski tehničari.

Iako je većina zaposlenih završila studije društveno-humanističkog karaktera, samo mali broj njih (N=16 ili 5.7%) imao je poseban predmet koji je obrađivao nasilje u porodici kao zasebnu cjelinu tokom školovanja. Većina ispitanika (69.3%) izjavila je da se sa temom nasilja u porodici susretala kroz sadržaje drugih predmeta. Ova činjenica ukazuje na nepostojanje sistemskog pristupa u obrazovanju kadrova za poslove nasilja u porodici.

Kontinuirane edukacije veoma su značajne za profesionalni razvoj zaposlenih i unapređenje rada ustanova. U ovoj oblasti to dolazi do posebnog izražaja jer je nasilje u porodici veoma dinamična oblast u kojoj se dešavaju česte promjene.

Istraživanje je pokazalo veoma lošu sliku na tom polju. Prema dobijenim rezultatima, većina ispitanika nije imala dodatnih edukativnih programa tokom svoje profesionalne karijere. Udio onih koji nisu pohađali nikakve dodatne edukacije kretao se od 48.8% u centrima za socijalni rad do 89.7% u osnovnim školama po pojedinim temama. Prema stavovima ispitanika gotovo da nije bilo edukacija na teme „teorijski okvir nasilja u porodici“ i „rad sa počiniocem nasilja u porodici“. Veoma mali broj je onih koji su imali edukacije na temu „međunarodnog i domaćeg prav-

nog okvira nasilja u porodici“. Najveći broj ispitanika imao je edukacije iz tema „multisektorske saradnje u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici“ (njih 25.8%) i „mjere zaštite žrtava nasilja u porodici“ (24.7%).

U istraživanju su postavljena dva pitanja pomoću kojih se htjelo doći do informacije o tome u kojoj mjeri su zaposlenici ovih institucija upoznati sa Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i u porodici (Istambulska), te domaćim dokumentima (strategijama i protokolima) koji uređuju postupanja u slučajevima nasilja u porodici. Rezultati koje smo dobili nisu ohrabrujući! Samo 11% ispitanika izjavilo je da je sa sadržajem Konvencije „u potpunosti upoznato“, „djelimično“ ih je upoznato 33.6%, „samo u osnovnim crtama“ njih 32.5%, a „uopšte nije upoznato“ njih 23%. Što se tiče poznavanja domaćih dokumenata koji regulišu ovu oblast rezultati su nešto bolji. „Potpuno su upoznati“ njih 26.15%, „djelimično upoznati“ njih 49.5%, „samo u osnovnim crtama“ njih 15.5%, a 8.8% ispitanika izjavilo je da „uopšte nisu upoznati“ sa sadržajima strategija i protokola koji su izrađeni i usvojeni na republičkom i lokalnom nivou.

Nizak stepen poznavanja ovih dokumenata implicira nesigurnost i proizvoljnost obavljanja poslova i ukazuje na potrebu uvođenja novih edukativnih programa u javne sisteme. Prema iskazima ispitanika, najveći interes za nove edukacije pokazan je za teme „međunarodnog i domaćeg pravnog okvira“, „tehnike i vještine prepoznavanja nasilja u porodici“, „načini provođenja preventivnih aktivnosti“, „procjene potreba žrtava nasilja u porodici“, „pružanje podrške djeci žrtvama nasilja u porodici“, „komunikacija sa žrtvom“, „osnaživanje žrtve nasilja u porodici“, „provođenje multisektorske saradnje u lokalnoj zajednici“ i dr.

Sposobnosti i vještine

Druga komponenta profesionalnih kompetencija koja je istraživana bila je vezana za analizu potrebnih ličnih sposobnosti i vještina za rad na slučajevima nasilja u porodici. Ovaj dio istraživani je na način da su ispitanici vršili samoprocjene posjedovanja vlastitih sposobnosti i vještina, a potom je vršena korelacija tih rezultata sa iskustvom u radu na slučajevima nasilja u porodici.

U ovom dijelu istraživanja pretpostavilo se da ukoliko neko obavlja standardizovane poslove duži period (ima veće iskustvo), vjerovatnije je da će posjedovati veći stepen umijeća i vještina, i da će realnije procjenjivati vlastite sposobnosti. Takođe, ukoliko se pojedine aktivnosti češće obavljaju postoji veća šansa da se vještine unaprijede. Zbog toga se u ovoj analizi, pored standardnih statističkih postupaka, pristupilo prikazu korelacije između rezultata varijabli koje su pokazivale učestalost obavljanja pojedinih poslova (opštih i specifičnih) i rezultata varijabli kojima su ispitanici vršili samoprocjenu stepena posjedovanja pojedinih sposobnosti i vještina. Za dokazivanje značaja pojedine grupe sposobnosti i vještina za pojedine aktivnosti u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici korišten je Spearmanov koeficijent korelacije.

Kao kriterijumi za određivanje relevantnosti uzorka za ovu analizu uzeti su dužina bavljenja problemima nasilja u porodici, broj slučajeva sa kojima se ispitanik susretao u svojoj karijeri i nivo zainteresovanosti za rad na ovim slučajevima. Nakon provedenog postupka ekstrakcije ispitanika po ovim kriterijumima konstruisao se novi uzorak od 128 ispitanika koji su ušli u daljnju statističku obradu.

Struktura modifikovanog uzorka drugačija je od osnovnog. U ovom uzorku, za razliku od osnovnog, nalazi se približno jednak udio

muškaraca (52.3%) i žena (47.7%). Zadržan je približno isti udio ispitanika po starosnim grupama. Znatno je umanjeno udio zaposlenih iz osnovnih škola (21.9%), a povećan je udio zaposlenika policije (43%) i centara za socijalni rad (20.3%).

Cilj ovog dijela istraživanja bio je: doći do projekcije stanja sposobnosti i vještina onih koji rade na slučajevima nasilja u porodici u subjektima zaštite i podrške javnih sistema društvenog djelovanja. Zadatak istraživanja jeste da se provjeri povezanost samopercepcije vlastitih sposobnosti i vještina zaposlenih sa praksom realizovanja pojedinih aktivnosti koje se provode tokom procesuiranja slučajeva nasilja u porodici.

Aktivnosti (nezavisne varijable) koje su uzete za ovu analizu su sljedeće: iskustvo u prijavljivanju nasilja, iskustvo rada na procjeni potreba žrtve nasilja, iskustvo u planiranju mjera zaštite i podrške, iskustvo pružanja neposrednih intervencija na terenu, iskustvo vođenja dokumentacije i evidentiranje, iskustvo vođenja intervjua sa počiniocem nasilja, iskustvo vođenja razgovora sa žrtvom nasilja i učestvovanje u radu multisektorskog tima.

Rezultati analize pokazali su da najveći broj onih koji rade na ovim slučajevima imaju oskudno iskustvo u standardnim službeničkim poslovima. Najveće iskustvo zaposlenici u javnim službama imaju na poslovima „neposrednog rada sa građanima“ (64.1%) i „obavljanju administrativnih poslova“ (53.1%), a najmanje iskustva imaju u „vođenju stručnog tima“ (20.4%) i „izradi individualnih planova intervencije i podrške korisnicima“ (37.5%). Čak njih 68.8% nikada nije „vodilo stručni tim“, a 47.7% njih nikada nije radilo individualne planove.

Iz priloženih rezultata može se zaključiti da se zaposleni u subjektima zaštite više bave administrativnim poslovima koji proizlaze iz nadležnosti njihovih institucija i uloge koju

zauzimaju u ispunjavanju zakonskih obaveza. Sa druge strane, mogućnost obavljanja stručnih poslova koji proizlaze iz kompetencija stručnog djelovanja svedena je na minimum. Tako npr. Iskustvo u „izradi individualnog

plana intervencija“ prema korisnicima ili klijentima veoma je oskudno. Posebno je to karakteristično za zaposlene u policiji i zdravstvenim ustanovama.

Tabela br. 5: Da li ste izrađivali individualne planove intervencija prema korisnicima ili klijentima/učenicima?

	često	ponekad	veoma rijetko	nikad	ukupno
policija	3.6%	14.5%	14.5%	67.3%	100.0%
centar za socijalni rad	34.6%	23.1%	23.1%	19.2%	100.0%
dom zdravlja	31.6%	10.5%	0.0%	57.9%	100.0%
osnovna škola	10.7%	42.9%	17.9%	28.6%	100.0%

Što se tiče iskustva u provođenju konkretnih aktivnosti u radu na slučajevima nasilja u porodici, situacija je nešto bolja. Najčešće aktivnosti koje su ispitanici obavljali bile su vezane za radnje „vođenje razgovora sa žrtvom nasilja“ (77.3%), „prijave nasilja“ (68%) i „direktne intervencije na terenu“ (64.9%). Aktivnosti koje su provodili najređe vezane su za „planiranje mjera zaštite i podrške“ (32.8%) i „vođenje intervjua sa počiniocem nasilja“ (31.3%).

U ukupnom broju onih koji su „često obavljali poslove planiranja mjera zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici“ najveći je udio stručnih radnika zaposlenih u centrima za socijalni rad (45,8%), a najmanje je zaposlenih u školama (12.5%).

Pripadnici policije najviše iskustva imaju u „vođenju razgovora sa žrtvom nasilja u porodici“ (58.3%) i „poslovima neposredne intervencije na terenu“ (49.1%). Interesantno je da su zaposleni u centrima za socijalni rad manje zastupljeni od pripadnika policije i najviše iskustva imaju u „vođenju razgovora sa žrtvom nasilja u porodici“.

Korelaciona analiza pokazala je da je veoma niska povezanost između samoprocjene vlastitih sposobnosti i učestalosti obavljanja pojedinih aktivnosti u procesuiranju slučajeva nasilja u porodici. Samo su dvije

sposobnosti i vještine pokazale značajnu statističku povezanost sa pojedinim aktivnostima koje se provode u radu na slučajevima nasilja u porodici.

Pozitivna statistička značajnost utvrđena je kod povezanosti samoprocjene posjedovanja vještine „uspostavljanja kontakta sa drugim osobama“ (tabela br. 6). Prema dobijenim koeficijentima korelacije, ova vještina pozitivno je povezana sa učestalosti provođenja aktivnosti „poslovi procjene potreba žrtve“ (aktivnost 2) ($rs = .212, p < .05$); „planiranje mjera zaštite i podrške žrtvi nasilja“ (aktivnost 3) ($rs = .224, p < .05$), „vođenje intervjua sa počiniocem nasilja“ (aktivnost 6) ($rs = .190, p < .05$) i „vođenje razgovora sa žrtvom nasilja“ (aktivnost 7) ($rs = .182, p < .05$). To znači da posjedovanje sposobnosti uspostavljanja kontakta sa drugima pozitivno djeluje na provođenje ovih aktivnosti, i obrnuto.

Značajna povezanost utvrđena je i kod samoprocjene posjedovanja sposobnosti da se „samostalno donose odluke“ (tabela br. 7). Naime, analiza je pokazala da postoji značajna statistička povezanost samoprocjene posjedovanja ove sposobnosti samo u slučaju iskustva u provođenju sa aktivnosti „prijava nasilja u porodici“ (aktivnost 1) ($rs = .241, p < .01$).

Tabela br. 6. i br. 7. Korelaciona analiza stavova

		1	2	3	4	5	6	7
Da li Vam je teško uspostaviti kontakte sa drugim ljudima?	Spearman's rho	.131	.212*	.224*	.135	.050	.190*	.182*
	Sig. (2-tailed)	.141	.016	.011	.127	.574	.032	.040
	N	128	128	128	128	128	128	128

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

		1	2	3	4	5	6	7
Da li Vam je teško donijeti samostalne odluke?	Spearman's rho	.241**	-.013	-.031	.121	.015	.094	.097
	Sig. (2-tailed)	.006	.885	.727	.174	.868	.292	.275
	N	128	128	128	128	128	128	128

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Analiza povezanosti samoprocjene posjedovanja ostalih sposobnosti i vještina nije pokazala značajniju statističku korelaciju sa provođenjem aktivnosti u radu na slučajevima nasilja u porodici. Treba naglasiti da aktivnosti „pružanje neposredne intervencije na terenu“, „vođenje dokumentacije i evidentiranje“, te „rad u multisektorskom timu“ nisu pokazale nikakvu statističku povezanost ni sa jednom od analiziranih samoprocjena posjedovanja sposobnosti i vještina zaposlenih u subjektima zaštite i podrške, što navodi na zaključak da se ove tri aktivnosti provode isključivo u skladu sa već definisanim zakonskim procedurama, a da je prostor individualnog prilagođavanja konkretnoj situaciji sveden na minimum.

Na pitanje „Da li ste zainteresovani za rad na slučajevima nasilja u porodici?“ 33.6% od

ukupnog broja ispitanika koji već rade te poslove izjasnili su se sa „Da, mnogo“, što je za 10% više nego kada se posmatra zainteresovanost u ukupnoj populaciji profesionalaca koja je bila obuhvaćena ovim istraživanjem. Takođe i drugi rezultati pokazuju da praksa rada utiče i na zainteresovanost profesionalaca za rad na ovim slučajevima.

Takođe, slično se dešava kada se analiziraju stavovi vezani za samoprocjenu opšte spremnosti da se radi na procesuiranju slučajeva nasilja u porodici.

Ispitanici koji već imaju iskustva izrazili su visok stepen pozitivnog odnosa prema vlastitom angažmanu u svom budućem profesionalnom radu u ovoj oblasti. Takva konstatacija može se izvući iz rezultata prikazanih u sljedećoj tabeli.

Tabela br. 8: Stepen slaganja sa stavovima, izraženo u postotcima (%)

	1	2	3	4	5
Dobro sam osposobljen/a za rad na slučajevima nasilja u porodici	6.3	14.1	24.2	41.4	14.1
Sebe smatram profesionalcem koji se može nositi sa izazovima rada u oblasti nasilja u porodici	4.7	10.9	16.4	44.5	23.4
Rad na slučajevima nasilja u porodici me profesionalno iscrpljuje	9.4	20.3	23.4	32.8	14.1
Želim se dalje stručno usavršavati u ovoj oblasti	4.7	10.2	23.4	28.9	32.8
Ustanova/institu./organ. u kojoj radim profesionalno me podstiče da se usavršavam u ovoj oblasti	8.6	9.4	27.3	35.2	19.5

1. *Uopšte se ne slažem*; 2. *Ne slažem se* 3. *Neodlučan/a*; 4. *Djelimično se slažem*; 5. *U potpunosti se slažem*

Kao što se može vidjeti, izražen je visok stepen sigurnosti u vlastite sposobnosti i potvrđena je spremnost za daljnjim učenjem i usavršavanjem u ovoj oblasti. Preko polovine ispitanika (55.5%) složilo se sa stavovima

da sebe smatraju dovoljno osposobljenim za rad na ovim slučajevima, a još veći broj njih stava je da se „želi dalje usavršavati u ovoj oblasti“ (61.7%).

Međutim, zabrinjavaju rezultati korela-

cione analize koji nisu potvrdili značajnu statističku povezanost između želje za profesionalnim usavršavanjem i iskustva sa prethodnim edukacijama kojima su ispitanici prisustvovali. Jedina povezanost (negativna) utvrđena je u slučajevima edukacija na teme „međunarodnog i domaćeg pravnog okvira za rad na slučajevima nasilja u porodici“ ($r_s = -.181, p < .05$). U ovom slučaju vrijednost Spearmanovog koeficijenta ukazuje na to da je kod profesionalaca koji su bili uskraćeni sa edukacijama na teme „međunarodnog i domaćeg pravnog okvira nasilja u porodici“, povećan interes za dodatnim usavršavanjem u oblasti nasilja u porodici.

Gubljenje interesa za daljnjim usavršavanjem, posebno onih koji su već prošli određene edukativne programe, upućuje na probleme koji prate stručna usavršavanja profesionalaca u javnim sistemima. Dominantna zastupljenost stava o nespremnosti menadžmenta ustanova da podstiču usavršavanje zaposlenih (46.3%) može dati djelimičan odgovor na uzroke prethodno iznesenih rezultata. Naime, ovi rezultati mogu upućivati na nezadovoljstvo zaposlenih kvalitetom edukacija, ali i na zanemarivanje potreba stručnog usavršavanja zaposlenih od strane menadžmenta javnih ustanova.

DISKUSUJA I ZAKLJUČCI

Trebalo je dosta vremena da se nasilje u porodici počne tretirati kao zakonski nedopustivo ponašanje i da se uspostave jasni mehanizmi njegovog procesuiranja. Javni sistemi društvenog djelovanja morali su prilagoditi svoje zakonske procedure i resurse novom načinu tretiranja ove pojave. U oblasti institucionalnog djelovanja učinjeno je dosta: doneseni su posebni zakoni i usklađeni već postojeći, izrađeni su protokoli postupanja, uspostavljena je praksa jedinstvenog pra-

ćenja ove pojave, ostvarena je saradnja sa civilnim sektorom i sl. Međutim, na polju jačanja organizacionih resursa nije gotovo ništa urađeno. Najspornije promjene dešavaju se na polju razvoja ljudskih resursa. Tema ovog istraživanja bilo je stanje profesionalnih kapaciteta onih ustanova koje provode zakone i pružaju usluge zaštite i podrške žrtvama nasilja u porodici u javnim sistemima Republike Srpske.

Analiza stanja profesionalnih kapaciteta podrazumijevala je provođenje istraživanja kompetencija zaposlenih u ovim ustanovama. Osnovni elementi koji su analizirani bili su vezani za sociodemografsku strukturu zaposlenih, njihovo iskustvo, znanja i sposobnosti da obavljaju poslove procesuiranja slučajeva nasilja u porodici. Analiza je provedena na osnovu uvida u aktuelno stanje zaposlenih i rezultata provedenog istraživanja samoprocjena sposobnosti i vještina zaposlenih u policiji, centrima za socijalni rad, domovima zdravlja i osnovnim školama.

Analiza stanja sa aspekta posjedovanja iskustva, znanja i sposobnosti profesionalaca u javnim ustanovama pokazala je da javni sistemi društvenog djelovanja imaju nedovoljno iskorišten ljudski potencijal koji može biti ključni element u razvoju oblasti društvene zaštite i podrške žrtava nasilja u porodici. Potvrda ove tvrdnje proizlazi iz nalaza koji potvrđuju stavove iznesene u posebnim hipotezama.

Treba naglasiti da u sistemima društvenog djelovanja oblast nasilja u porodici nije prepoznata kao posebna cjelina u organizacionom i procesnom smislu, pa i analiza posebnih resursa za rad na tim slučajevima podrazumijeva istraživanje ukupnih profesionalnih kapaciteta kojima raspolažu javne ustanove. Društvena zaštita i podrška žrtvama nasilja u porodici počiva na djelovanju policijskih institucija, ustanova socijalne i zdravstvene

zaštite, te školama (sistemski subjekti zaštite i podrške). Dok su policija i centri za socijalni rad direktno inkorporirani u zakonsko procesuiranje slučajeva, zdravstvene i obrazovne ustanove imaju ulogu obezbjeđivanja podrške žrtvama nasilja.

Analizirajući sociodemografsku strukturu zaposlenih u javnim ustanovama može se konstatovati da je daleko najveći broj onih koji se nalaze u tzv. srednjim godinama (između 35 i 45 godine), da je najveći broj uposlenih žena i da većina živi u braku.

Veća zastupljenost žena od muškaraca u ovim ustanovama plod je činjenice da su žene više zainteresovane od muškaraca za poslove iz nadležnosti ovih sistema što je potvrđeno i za oblast nasilja u porodici. Takođe, činjenica da u postojećoj strukturi zaposlenih postoje značajne razlike između udjela razvedenih muškaraca i razvedenih žena u pojedinim starosnim grupama može dati novu dimenziju procjene uticaja sociodemografskih obilježja zaposlenih u javnim ustanovama na ostvarene rezultate poduzetih mjera zaštite i podrške prema žrtvama nasilja u porodici.

Prema rezultatima provedene analize, najveći broj profesionalaca zaposlenih u javnim ustanovama ovog tipa ima visoko obrazovanje društvenih usmjerenja. Njihovi obrazovni profili pokrivaju sve aspekte nasilja u porodici. Najveći broj zaposlenih vezan je za osnovnu djelatnost koju obavljaju ustanove u kojima su angažovani. Stiće se utisak da je oblast nasilja u porodici samo dodana osnovnim poslovima bez posebne pripreme i edukovanja kadrova.

Ovakvi nalazi potvrđeni su rezultatima koji govore o tematskim sadržajima nastavnih planova planova osnovnih studija i izraženom interesu za dodatnim edukacijama. Tako je utvrđeno da ispitanici tokom svog redovnog školovanja nisu imali posebne predmete na ove teme, već su sa nasiljem u

porodici bili informisani posredno, putem pojedinih tema i sadržaja koji su bili inkorporirani u osnovne nastavne sadržaje. Analizom zainteresovanosti za teme dodatnih edukacija utvrdili smo da su profesionalci zaposleni u ovim ustanovama uskraćeni za mnoge specifične teme iz ove oblasti, kao što su: poznavanje međunarodnog i domaćeg pravnog okvira rada na slučajevima nasilja u porodici; način ostvarivanja multisektorske saradnje na nivou lokalne zajednice; preventivne mjere u borbi protiv nasilja u porodici i vještina prepoznavanja nasilja u porodičnom okruženju. Takođe, ispitanici su pokazali relativno nizak stepen informisanosti o ključnim međunarodnim aktima iz ove oblasti.

Što se tiče prakse u radu na slučajevima nasilja u porodici, nalazi istraživanja govore u prilog zaključku da je praksa zasnovana na sporadičnim slučajevima koje uglavnom obavljaju mlađi i radno neiskusniji. Keoficijenti korelacije pokazuju pozitivnu povezanost između starosti i ukupnog radnog iskustva, ali izostaje povezanost između godina starosti i iskustva u radu na slučajevima nasilja u porodici. Ovakvi rezultati ukazuju na zaključak da se pitanjima nasilja u porodici ne bave stariji ni iskusniji, već se poslovi procesuiranja nasilja u porodici u ustanovama „prebacuju“ na mlađe i neiskusnije zaposlenike, a to se posebno odnosi na stanje u centrima za socijalni rad, domovima zdravlja i školama. Takvo stanje upućuje na zaključak da se bavljenje problemima nasilja u porodici smatra rizičnim, a time i nepoželjnim poslom unutar javnih ustanova. Na to ukazuje i praksa „prebacivanja odgovornosti“ između subjekata zaštite i podrške, koja je česta pojava u procesuiranju konkretnih slučajeva.

Rezultati istraživanja koji su dobijeni samoprocjenom zaposlenih govore o visokom nivou njihove uvjerenosti u posjedovanje neophodnih sposobnosti i vještina u radu sa

ljudima i razumijevanju opštih procesa rada sa korisnicima, klijentima. Većina tih sposobnosti odnosila se na procese pružanja pomoći drugima, razumijevanju stanja i situacija u kojima se pojedinac nalazi kao i mogućnosti operativnog djelovanja i zajedničkog rada na rješavanju problema drugih. Najmanji stepen slaganja iskazan je za „bespogovorno ispunjavanje očekivanja drugih“, što ukazuje na postojanje visokog stepena odgovornosti za posao koji obavljaju.

Korelacijom dobijenih podataka došlo se do veoma male povezanosti između samoprocjene opštih sposobnosti i vještina i iskustva u radu na slučajevima nasilja u porodici. Takav indikator ukazuje na zaključak da relativno visok stepen samoprocjene o posjedovanju opštih sposobnosti i vještina u radu sa ljudima, pa time i radu sa žrtvama nasilja u porodici, ne mora oslikavati pravo stanje stvari, već može ukazivati na prisutnost želje i htijenje da profesionalci u ovim ustanovama ovladaju u potpunosti specifičnim tehnikama i metodama rada u ovoj oblasti. U prilog ovakvom zaključku ide i podatak da blizu polovine ispitanika izražava umjerenju, a jedna četvrtina visoku zainteresovanost za rad na slučajevima nasilja u porodici.

Treba naglasiti da samoprocjena kao metod istraživanja ima određena ograničenja. Prisustvo subjektivnosti kao i želje da se prikažu u što boljem svjetlu, ispitanike navodi na nerealne stavove što dovodi u pitanje vjerodostojnost i pouzdanost dobijenih rezultata.

Ovakvi rezultati malo iznenađuju, jer se iz prethodnih elaboracija stekao dojam kako se zaposleni u javnim ustanovama „nerado“ angažuju na ovim slučajevima u praksi. Nesklad između stvarnog i željenog upravo ukazuje na postojanje prostora i mogućnosti unapređenja profesionalnih kapaciteta javnih ustanova koje se bave ovom oblasti, odnosno, zbog svjesnosti da nemaju dovoljno stručnih

kapaciteta (znanja, iskustva, sposobnosti i vještina) zaposleni u javnim ustanovama pribjegavaju ispunjavanju minimalnih zakonskih obaveza, koje nalažu osnovne procedure u postupanju u takvim slučajevima. Pružanje usluga zaštite i podrške koje su zasnovane na širokoj lepezi stručnog rada je minimalno, a lični angažman sveden je na samo „ono šta se mora“. Upravo to je pokazatelj da nadležni treba da ojačaju stručnu podršku profesionalcima kako bi se mogli nositi sa izazovima stručnog rada na slučajevima nasilja u porodici. Želja za usavršavanje kod profesionalaca postoji, ostaje da svoje obaveze ispune oni koji su zaduženi i odgovorni za funkcionisanje javnih sistema društvenog djelovanja. U tom smislu, rezultati ovog istraživanja mogu biti osnova za kreiranje mjera podrške stručnim licima zaposlenim u ovim institucijama i polazište za kreiranje sistemskih mjera unapređenja i podizanje kvaliteta rada subjekata zaštite i podrške u sistemima javnog djelovanja koji se bave nasiljem u porodici.

REFERENCE

Babović, M., Pavlović, O., Ginić, K. i Karadinović (2013). Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH. Dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/studija_prevalenca.pdf Pristupljeno: 1. juni 2020.

Bahtijarević-Šiber, F. (1999). Menadžment ljudskih potencijala, Zagreb: Mate

Evropski institut za javnu upravu (EIPA). (2008). Evropski priručnik o upravljanju zadovoljstvom korisnika. Dostupno na: http://www.ads.gov.ba/v2/attachments/EU_Primer_English__FINAL_LR_prijevod_BOS-L_opt.pdf pristupljeno: 20. maj 2020.

- Hrnjica, S. (2005). Opšta psihologija sa psihologijom ličnosti. Beograd: Naučna knjiga.
- Kordić, B. i Pajević, D. (2007). Opšta psihologija sa socijalnom psihologijom. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Krstić, D. (1996). Psihološki rečnik. Beograd: IRO „Vuk Karadžić”.
- Pečajak, V. (1981). Psihologija saznavanja. Sarajevo: Svjetlost.
- Rot, N. (2010). Opšta psihologija. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Savjet Evrope (2013). Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i u porodici. Instambulska konvencija. Dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/CAHVIO_B.pdf pristupljeno: 1. juni 2020.
- Trebješanin, Ž. (2008). Rečnik psihologije. Beograd: Stubovi kulture.
- Evropski institut za javnu upravu (EIPA). (2008). Evropski priručnik o upravljanju zadovoljstvom korisnika.
- Republički zavod za statistiku. (2020). Dostupno na: <https://www.rzs.rs.ba/> pristupljeno: 20. maj 2020.

PROFESSIONAL COMPETENCES OF EMPLOYEES IN THE FACILITIES OFFERING PROTECTION AND SUPPORT TO VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

Key words:

domestic violence; professional competencies; protection and support subjects.

Authors:

Dr. Ljubo Lepir is an Associate professor of the Faculty of Political Sciences of the University of Banja Luka.

Dr. Dragana Šćepović is an Associate professor of the Faculty of Political Sciences of the University of Banja Luka.

Correspondence:

*ljubo.lepir@fpn.unibl.org
dragana.scepovic@fpn.unibl.org*

Field:

Social work

DOI:

10.5937/politeia0-28425

Paper received on:

12.09.2020.

Paper accepted for publishing on:

13.11.2020.

Summary

The key resource on which the efficiency of the system offering protection and support to victims of domestic violence depends is related to the number of professionals who deal with this phenomenon at work and to the training offered to them. Qualifications and competences of professionals who are directly engaged in cases of domestic violence are the key to success in prevention of violence and legal prosecution of perpetrators, as well as in providing direct support to victims of violence. For that reason, the research focuses on the respective segments of public systems that deal with domestic violence. Through an analysis of the basic elements of competences of employees in public systems, this paper gives an overview of the state of human resources from the aspect of possessing expertise and professional knowledge, experience, and abilities.

With regard to this, the sample of 283 respondents employed in the police, social work centres, health centres, and primary schools in six municipalities in the northern part of Republic of Srpska offers a conclusion that the existing resources are not sufficiently developed and directed towards the area of domestic violence.

In addition, the results obtained show that there is no practice of professional training introduced for dealing with the field of domestic violence at work, with the self-perception of employees in public institutions not related to objective indicators of their abilities and skills they possess. In terms of practical agency, the focus is mainly on minimal actions arising from the implementation of the most necessary legal procedures, while the interest expressed by professionals employed in public institutions opens space for their professional development in this direction and ensuring greater functionality of the system in terms of offering protection and support to victims of domestic violence.